

ВІДГУК ОФЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

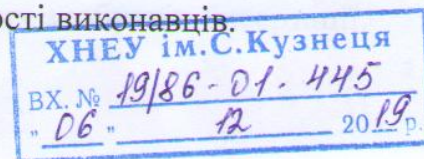
на дисертаційну роботу Перерви Іванни Миколаївни
на тему «Нормування інноваційної праці в ІТ-галузі»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна
економіка і політика

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Мегатрендом розвитку сучасного суспільства є розгортання П'ятої цифрової промислової революції, рушійною силою якої є інноваційна праця. Саме такий вид праці відрізняє прогресивні сфери нової економіки, пов'язані з п'ятим та шостим технологічними укладами, до яких насамперед належить ІТ-галузь. Від її кінцевих продуктів залежить мультиплікативне поширення інноваційних продуктів на всі сфери економіки. Активізації інноваційних процесів сприяють ключові напрями Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності до 2030 р., серед яких акцентується важливість удосконалення нормативно-правового поля та методичного забезпечення здійснення інноваційної діяльності. Відповідно цьому актуальним є розробка і впровадження системи нормування інноваційної праці, яка повинна істотно відрізнятися від усталених підходів.

Зауважимо, що останнім часом увага науковців до процесу нормування праці помітно послабшала. Це значною мірою обумовлено радикальними змінами у змісті та характері праці, нормувати яку у традиційні способи вже неможливо. Разом з тим, практика господарювання потребує використання норм та нормативів з метою удосконалення організації праці та її оплати, підвищення ефективності вимірювання, оцінювання та регулювання трудових процесів. У зв'язку з цим постає завдання розробки принципово нових теоретичних і методичних підходів до процесу нормування праці та його сучасного інструментарію.

Значення цього завдання суттєво посилюється в аспекті інноваційної праці, у змісті якої присутні творчі елементи, можливі непередбачувані дії та неочікувані результати, що ускладнює розробку і застосування будь-яких норм. Проте продукти інноваційної праці, за визначенням, повинні комерціалізуватися, а це спричиняє необхідність оцінювання їх трудомісткості, визначення витрат часу та чисельності виконавців.



Спрямованість дисертації Перерви І.М. на вирішення зазначених питань підтверджує актуальність обраної теми, присвяченої розв'язанню важливого науково-практичного завдання, що полягає в поглибленні теоретико-методичного забезпечення нормування інноваційної праці у провідній для сучасної економіки галузі – інформаційних технологій і комунікацій. Його вирішення дозволить розширити інформаційну базу обґрунтування потреби у людських ресурсах, їх кваліфікації, компетентностях для вирішення важливих завдань, що постають перед суб'єктами господарювання та органами управління всіх економічних рівнів.

Дисертаційна робота виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця як складова двох науково-дослідних тем: «Методичні засади управління підприємством та його підсистемами» (№ ДР 0117U000135), згідно з якою розроблено підрозділи «Теоретичні підходи до розробки бізнес-плану на підприємстві» та «Характеристика процесу бізнес-планування на підприємстві», що містять узагальнення особливостей планування в ІТ-галузі; «Управління соціально-економічною системою в умовах національних і глобалізаційних викликів» (№ ДР 0117U003102), підрозділ якої «Управління сучасними соціально-економічними системами в умовах регіоналізації та світової інтеграції» містить обґрунтування інноваційних здібностей фахівців ІТ-галузі та їх групування за фахом.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, є обґрунтованими та достовірними, оскільки базуються на: використанні загальнонаукових, теоретичних та спеціальних методів дослідження, серед яких доцільно виділити спеціальні, що відповідають предметній області досліджень та змісту й особливостям аналізованого процесів, а саме: порівняльне співставлення, статистичний аналіз, багатовимірний факторний аналіз з використанням методу головних компонент, матричний метод, експертних оцінок, кореляційно-регресійного аналізу, імітаційного моделювання; проведеному ґрунтовному аналізу праць вітчизняних та зарубіжних вчених за напрямом дослідження; опрацюванні значного обсягу статистичних, аналітичних даних та даних соціологічних обстежень відносно результатів роботи людських ресурсів, функціонування ІТ-галузі та її суб'єктів; апробації результатів дослідження на науково-практичних конференціях та оприлюдненні наукових здобутків дисертації.

Дисертаційна робота Перерви І. М. має логічну структурну побудову, а її зміст повною мірою розкриває тему наукового дослідження. Висновки та рекомендації дисертації спираються на аналіз теоретико-методичної бази, законодавчих та нормативних актів, результати проведених аналітичних розрахунків. Робота написана в науковому стилі, їй властива повнота та логічність, системність подання, достатній рівень обґрунтованості і достовірності, наукова новизна. Її логічна структура відповідає меті, яка розкрита завдяки вирішенню поставлених завдань, що дозволило отримати результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна результатів дослідження Перерви І.М. полягає в обґрунтуванні та розробленні теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення нормування інноваційної праці в ІТ-галузі на основі врахування її особливостей та значення для розвитку національної економіки.

Серед нових наукових результатів **теоретичного характеру** вважаю за доцільне виокремити такі:

визначення поняття «інноваційна праця» як особливого виду трудової діяльності, якому, серед іншого, притаманні відсутність пропорційної залежності між витратами праці та результатом, залежність нормування від стадії інноваційного процесу та типу інноваційної праці (с. 69-70), а також особливостей нормування інноваційної праці (с. 71-73);

зміст функцій нормування інноваційної праці ІТ-фахівців, які розподілено та ідентифіковано за трьома рівнями господарювання макро-, мезо- (щодо ІТ-галузі) та мікро- (суб'єктів господарювання ІТ-галузі) (с. 89 – 91);

склад загальних та специфічних принципів нормування інноваційної праці в ІТ-галузі, які об'єднано за трьома групами – нормування праці, особливостей нормування інноваційної праці, праці фахівців ІТ-галузі (с. 93).

класифікацію інноваційної праці в ІТ-галузі. Завдяки об'єднанню таких ознак як вид ІТ-інновації, ступінь регламентації елементів праці, автором побудовано матрицю типів інноваційної праці в ІТ-галузі, що охоплює працю низькорегламентовану, орієнтовану на продукт; низькорегламентовану, орієнтовану на процес; високорегламентовану, орієнтовану на продукт, та високо-регламентовану, орієнтовану на процес (с. 76).

визначення типів ІТ-фахівців, до яких включено престижних, привабливих, стабільних, консервативних, а також перелік посад ІТ-фахівців відповідно до них (С. 169 – 173).

Серед нових **методичних** результатів дисертаційної роботи, що мають **прикладне значення**, необхідно виділити наступні:

методичний підхід до групування макроекономічних факторів впливу на трудові витрати інноваційної праці в ІТ-галузі. Новизна полягає у доборі значимих факторів та показників за кожним з них у відповідності з сформованими групами: якісно-психологічного стану працівників; технологічного розвитку; розвитку ринку ІТ-послуг; матеріально-технічного забезпечення ІТ-галузі (с. 177-193);

методичний підхід до визначення фактичних нормативів витрат інноваційної праці в ІТ-галузі, які враховують різні рівні трудомісткості програмних продуктів від низького до високого з моделюванням за кожним з них залежності кількісних, відносно працівників, та часових нормативів витрат інноваційної праці ІТ-фахівців (с. 193 – 209);

методичний підхід до обґрунтування нормативів витрат інноваційної праці фахівців ІТ-галузі для досягнення необхідного і бажаного рівня рентабельності. Суттю розробленого підходу є встановлення залежності між показниками витрат часу і чисельності ІТ-фахівців та показниками ефективності використання всіх видів економічних ресурсів, що інтегруються у рентабельності діяльності суб'єкту господарювання ІТ-галузі (с. 209 – 220);

методичне забезпечення нормування інноваційної праці в ІТ-галузі, яке базується на комплексному застосуванні розроблених методичних підходів до нормування інноваційної праці в ІТ-галузі на макро-, мезо- і мікроекономічному рівнях, поєднанні якісних та кількісних показників ефективності витрат інноваційної праці в ІТ-галузі та врахуванні факторів впливу внутрішнього та зовнішнього середовища ІТ-галузі на витрати інноваційної праці фахівців, що дозволяє обґрунтувати норми інноваційної праці в ІТ-галузі (с. 221 - 223).

Наукові положення дисертаційної роботи Перерви І.М., що виносяться на захист, достатньою мірою аргументовані, мають теоретичну і практичну значущість, є достовірними.

4. Теоретична цінність і практична значущість результатів дослідження, можливі шляхи використання результатів дослідження

Теоретична цінність отриманих наукових результатів полягає в узагальненні, удосконаленні та розвитку теоретичних положень з нормування інноваційної праці фахівців ІТ-галузі на макро-, мезо-, мікроекономічних рівнях.

Зазначені положення доцільно охарактеризувати як новітнє теоретичне забезпечення з нормування інноваційної праці фахівців у галузі інформаційних технологій, що враховує сучасні теоретичні здобутки економічних теорій, не суперечить їх основним положенням і розкриває сучасну сутність і розуміння процесу нормування праці ІТ - персоналу.

Теоретичні положення дисертації використовуються у навчальному процесі ХНЕУ ім. С. Кузнеця при викладанні навчальної дисципліни «Управління інноваціями» при підготовці бакалаврів за спеціальністю 073 «Менеджмент» (довідка № 18/86-23-172 від 18.06.18 р.), що підтверджує їх теоретичну цінність для формування сучасних фахівців з економіки праці та управління персоналом.

Прикладна цінність положень дисертації полягає в удосконаленні методичного забезпечення нормування інноваційної праці в ІТ-галузі. Результати і висновки дисертації можна використовувати для покращення нормування інноваційної праці ІТ-фахівців, а також в процесі проведення аналітичних досліджень.

Практична значущість дослідження підтверджується матеріалами про впровадження його результатів у практичну діяльність ТОВ «АЙТИ МАКЛАР» (довідка № 15 від 23.11.17 р.) та інформаційно-обчислювального центру ХНЕУ ім. С. Кузнеця (довідка № 18/86-52-140 від 11.04.18 р.).

Впровадження основних результатів дисертації свідчить про їх прикладну цінність і значущість для розвитку теоретичного підґрунтя і практичного інструментарію управління персоналом підприємств. Їх використання відповідає вимогам до апробації результатів дисертаційних робіт.

5. Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих працях

Ознайомлення з публікаціями дозволяє констатувати, що матеріали наукових статей, тез доповідей повністю відображають зміст кандидатської дисертації. Обсяг друкованих праць і їх кількість відповідають чинним вимогам щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Результати дослідження викладено в 16 наукових працях загальним обсягом 7,26 ум.-др. арк., з яких дисертанту належить 6,61 ум.-др. арк.; серед них 3 розділи у монографіях, 5 статей (з них 3 статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз) та 8 публікацій за матеріалами конференцій, що відтворюють основні наукові результати дисертації. З огляду на це,

апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

Обсяг, новизна виконаного дослідження, результати практичного впровадження, повнота висвітлення наукових положень у друці, апробація отриманих результатів в цілому відповідають чинним вимогам до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи рівень та результати дослідження Перерви І.М., варто вказати на деякі наявні недоліки і дискусійні положення.

1. На наш погляд, виходячи з теми дисертації та її структурно-логічної будови, об'єкт дослідження мав би включати процес нормування інноваційної праці. Це підтверджує і п.1.1 «Економічна сутність та методи нормування праці», і третій, рекомендаційний розділ, присвячений виключно нормуванню інноваційної праці.

2. Справедливо зазначаючи у першому розділі дисертації (с.92-93), що наявні укрупнені норми часу на розроблення програмних засобів вже втратили свою актуальність, авторові слід було б детальніше представити результати узагальнення зарубіжного досвіду нормування праці ІТ-фахівців різного спрямування (програмістів, постановників завдань, проектних менеджерів, тестувальників), що дозволило б розробити конкретніші пропозиції з нормування праці для працівників ІТ-галузі.

3. У другому розділі дисертації (п.2.1) варто було б не тільки проаналізувати стан соціально-демографічних показників економічного розвитку України, а й визначити їх вплив на розвиток інноваційної праці в ІТ-галузі. Доцільним є встановлення факторів, що чинять позитивний вплив, та факторів, що перешкоджають активізації інноваційної діяльності. З іншого боку, розкриття факторної залежності дозволило б довести пріоритетність сфери інноваційної праці для розвитку економіки та її перспективність для створення нових робочих місць, формування ефективної зайнятості та збалансування попиту і пропозиції на ринку праці.

4. Незважаючи на те, що авторка роботи розглядає об'єктивність у якості базового принципу нормування інноваційної праці (с. 93), для розробки методичного забезпечення вона застосовує колективний метод експертних оцінок (с. 178), спираючись на опитування 10 експертів, що на нашу думку, не виключає деякої міри суб'єктивності.

5. З нашої точки зору, вимагає пояснення вибір показників для характеристики макроекономічних факторів (с.183-190). По-перше, майже всі фактори, по суті, є факторами не макро-, а мезорівня. По-друге, потребує

пояснення способів визначення таких показників як частка ІТ-експертів з досвідом роботи більше 7 років та частка висококваліфікованих працівників у створеній доданій вартості. По-третє, варто було б розкрити, який саме вплив чинять обрані фактори на трудовитрати інноваційної праці, зосередившись на економічному сенсі цих залежностей, які, між іншим, в ряді випадків є неоднозначними. Скажімо, задоволеність персоналу ІТ-компаній кліматом у компанії може супроводжуватися як збільшенням, так і зменшенням витрат праці.

6. Хоча авторка зважає на специфіку нормування інноваційної праці (с.71-73), в роботі недостатньо висвітлено аспекти, пов'язані з ринковим механізмом регулювання інноваційної діяльності. По-перше, встановлення норм чисельності працівників та витрат часу на створення програмного продукту переважно відбувається індивідуалізовано, без апелювання до усереднених даних чи суспільно необхідних витрат, як згадує автор (с.230). Тому поряд з макро-, мезо- та макрорівнями нормування потрібно було б виділити індивідуальний (нанорівень), на якому, власно, і реалізуються зазначені авторкою принципи гнучкості та ітеративності нормування. По-друге, необхідно враховувати ринкову складову сучасного нормування трудових процесів створення програмного продукту, а саме його цінність для замовника, унікальність, можливості, обсяги та очікувану ефективність застосування. По-третє, під час створення програмного продукту часто виникають непередбачувані операції, творчі рішення, які взагалі не підлягають нормуванню.

7. В роботі було б бажано посилити практичну складову, звернувшись до досвіду конкретних ІТ-компаній у сфері нормування праці та оцінивши його ефективність. Це ж стосується й запропонованого методичного забезпечення нормування інноваційної праці (п. 3.3), яке було б доцільно продемонструвати на прикладі, тим самим довівши його практичну значущість. Натомість дані табл. 3.8 щодо модифікації показників економічної ефективності виглядають дещо абстрактно.

8. Висновки за розділами та загальні розкривають особливості отриманих результатів, разом з тим, в них доцільно було б зробити наголос на конкретних пропозиціях та рекомендаціях автора щодо імплементації розроблених методичних підходів.

7. Оцінка ідентичності змісту автореферату та дисертації

Автореферат достатньо повно відображає зміст основних положень дисертаційної роботи, є ідентичним їй за структурою та змістом. Він

відповідає вимогам нормативних документів МОН України до кандидатських дисертацій (зокрема, п.13 «Порядку присудження наукових ступенів»).

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Перерви Іванни Миколаївни є завершеним, самостійним науковим дослідженням, результати якого вирішують актуальне науково-практичне завдання: поглиблення теоретико-методичних основ і надання практичних рекомендацій з нормування інноваційної праці в ІТ-галузі з урахуванням макро-, мезо- та мікроекономічного рівнів.

Автореферат дисертації належним чином розкриває основні її положення і висновки та є ідентичним дисертації за структурою і змістом.

За обраним напрямом та рівнем представлених результатів дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Ознайомлення з дисертацією, авторефератом та публікаціями автора дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота відповідає вимогам МОН України та пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №656 від 19.08.2015 р., а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,

професор, завідувач кафедри

маркетингу та поведінкової економіки

ВНЗ Університет економіки та права КРОК

І.Л. Петрова

Петрова І.Л.

